

Фонд
Демократичні ініціативи
імені Ілька Кучеріва

СТАН СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ НА ДОНБАСІ

оцінки тенденцій,
прогнози та рекомендації для
державної політики реінтеграції Донбасу

ЗМІСТ

МЕТА ПРОЕКТУ

ВСТУП

1 СУСПІЛЬНІ НАСТРОЇ ЩОДО ВИРІШЕННЯ
МІСЦЕВИХ ПРОБЛЕМ

2 ГРОМАДСЬКА ДУМКА ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ
ВИРІШЕННЯ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

3 ГРОМАДСЬКА ДУМКА ЩОДО АКТИВНОСТІ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

4 ВИМОГИ ДО ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВЛАДИ

5 РЕКОМЕНДАЦІЇ

МЕТА ПРОЕКТУ

Одним із найважливіших напрямів політики, спрямованої на врегулювання збройного конфлікту та повоєнне соціально-економічне відновлення, є залучення громадян, які зазнали впливу війни, до процесу прийняття рішень, що визначатимуть їхнє даліше майбутнє.

Оскільки політика реінтеграція Донбасу провадиться одночасно з реформою децентралізації, в рамках своїх громад люди здобувають нові можливості брати активну участь в управлінні місцевими справами, зокрема поліпшувати умови життя. Зважаючи на те, що громадяни на Донбасі слабо довіряють центральній та місцевій виконавчій владі, на ефективне вирішення місцевих проблем необхідно зосередити зусилля організацій громадянського суспільства, які мають високий рівень довіри.

Мета цього проекту, який Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва здійснив за фінансової підтримки Посольства Великої Британії в Україні, – визначити ключові проблеми розвитку Донбасу, що потребують дій як з боку державних органів влади, так і громадянського суспільства, на основі вивчення громадської думки та позицій основних гравців. Задля цього у Донецькій та Луганській областях Фонд здійснив опитування громадської думки, низку фокус-груп, експертне опитування та провів низку круглих столів і обговорень з громадськими активістами та представниками влади, які, власне, й розповіли про найгостріші місцеві проблеми.

Результати дослідження дали змогу сформуванати цілісне уявлення про сприйняття на Донбасі державної політики загалом та окремих її частин: соціальної, економічної, культурної, а також ситуації, яка склалась навколо блокади ОРДЛО, децентралізаційних процесів та перспектив визволення окупованих територій.

Розуміння того, як громадяни на Донбасі сприймають дії центрального уряду в регіоні, які очікування (позитивні та негативні) впливають на їхній політичний вибір, які методи вирішення наявних проблем мають найбільшу підтримку на місцях, допомогло нам підготувати низку рекомендацій для органів влади та громадських активістів.

Сподіваємося, що наша робота посприє широкому порозумінню між владою та громадянами, реінтеграційним зусиллям активної частини громадянського суспільства, а також відбудові суспільної довіри всередині нашої держави.

ВСТУП

Протягом квітня – жовтня 2017 р. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва здійснював кількісні та якісні дослідження, опитування експертів та громадські обговорення в населених пунктах Донецької та Луганської областей з метою ідентифікації ключових проблем розвитку місцевих громад та визначення найбільш дієвих шляхів їх вирішення.

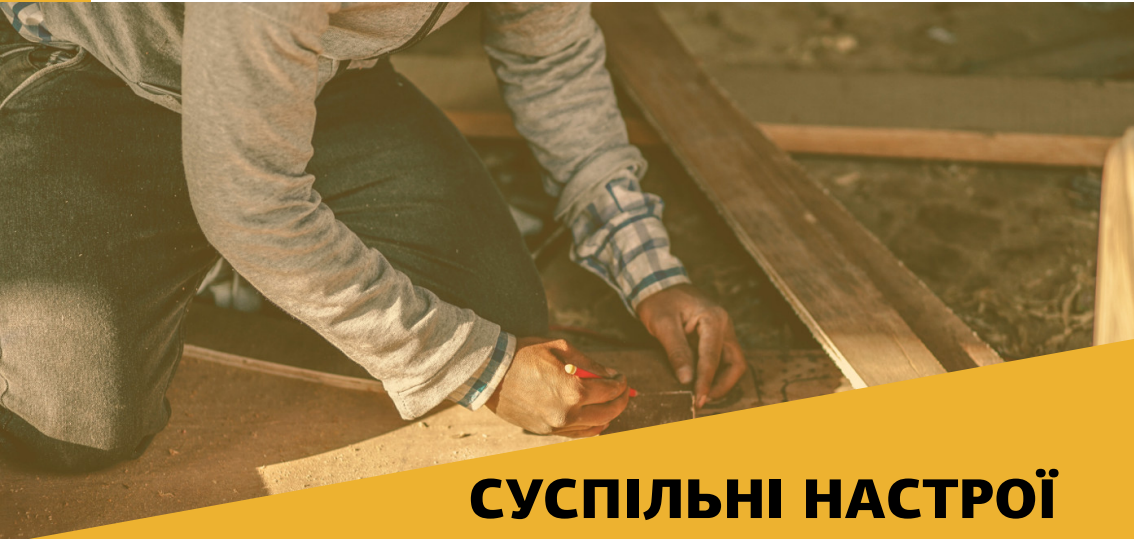
Одне з основних завдань проекту було віднайти способи та можливості, як максимально залучити місцевих громад до впливу на ухвалення рішень на центральному, регіональному та локальному рівнях.

Нижче пропонується огляд суспільних настроїв щодо місцевого розвитку та перебігу реформи децентралізації, думки щодо перспектив припинення збройного конфлікту та суспільної оцінки можливостей впливу громадських організацій на владу.

Загалом виявлені тенденції громадської думки створюють середовище, з певними ризиками і можливостями, для зміцнення демократичних інституцій та норм у регіоні, які мають бути обов'язково враховані при здійсненні державної політики з реінтеграції Донбасу.

На основі аналізу цих ризиків та можливостей, а також з урахуванням експертної думки, Фонд розробив комплекс рекомендацій для органів державної влади та громадських організацій.

СУСПІЛЬНІ НАСТРОЇ ЩОДО ВИРІШЕННЯ МІСЦЕВИХ ПРОБЛЕМ

На Донбасі через три роки після Революції Гідності та рік після початку реформи децентралізації більшість громадян (64%) вкрай низько оцінюють свої можливості впливати навіть на місцеву владу.

При цьому **місцева влада** характеризується людьми переважно як **корумпована, не спроможна до професійної та передбачуваної діяльності, не зацікавлена у постійній співпраці та не свідома щодо основних потреб громадян**. Не дивно, що й понад 52% мешканців Донбасу так само низько оцінюють як бажання своїх земляків контролювати таку владу, так і свою власну спроможність впливати на процес прийняття рішень місцевими органами влади (77,8%). Таку низьку самооцінку можна пояснити як реалістичну реакцію людей на відчуженість влади та на відсутність результатів її діяльності з вирішення місцевих проблем.

Загальні висновки на основі кількісних досліджень підтверджуються й результатами фокус-груп, проведених на Донбасі. Серед основних причин, які, на думку громадян, зумовлюють неефективність дій місцевої влади, найчастіше згадується:

◆ **збереження на місцях старих кадрів, які звикли до зловживань і безкарності;**

После того, как нас освободили, мы не видим со стороны Киева сдвигов по отношению к тем людям, которые привели к нам сюда войну. То есть, никто не был наказан, никто не был за это... Хотя мы знаем эти фамилии. Они продолжают сидеть в наших горсоветах, в наших обладминистрациях.

Северодонецьк, учасник фокус-групи

◆ **відсутність реального політичного представництва інтересів громад на центральному рівні, зокрема у Верховній Раді;**

Бакулина город не видел года 2–3. Он ни разу не приезжал вообще.

Бойко приезжал в Лисичанск, он даже не вышел к людям.

Посидел в горисполкоме, интервью дал по телевизору, и уехал.

Северодонецьк, учасники фокус-групи

◆ **слабку комунікацію між представниками місцевої та державної влади з громадянами.**

Учасники фокус-груп у містах Донеччини та Луганщини, які прагнуть взяти участь у вирішенні місцевих проблем, повідомляли про відсутність зворотного зв'язку від влади, недостатність інформації про діяльність органів влади, навмисні зусилля місцевих посадових осіб заплутати громадян та приховати від них реальний стан справ. Деяким респондентам конче не вистачає інформації про діяльність центральних органів влади, люди не знають, що відбувається у Києві.

Попри те, що **на Донбасі громадяни здебільшого підтримують ідею розширення повноважень і ресурсів органів місцевого самоврядування, їхнє ставлення до того, як втілюється реформа, переважно стримано негативне.** Об'єднує більшість жителів Донецької та Луганської областей те, що у 2015–2017 рр. вони не відчували покращення у зв'язку з суттєвим зростанням доходів місцевих бюджетів (49%) чи навіть відчували погіршення (21,6%). До того ж більшість громадян на Донбасі (54,4%) вважає, що місцева влада не впорається із розширеним обсягом повноважень та відповідальності.

Стан суспільної свідомості на Донбасі

оцінки тенденцій, прогнози та рекомендації для державної політики реінтеграції Донбасу

Результати опитування вказують на те, що такі **скептичні настрої щодо спроможності місцевої влади зумовлені відсутністю результатів вирішення місцевих проблем**. Зокрема, лише 21,3% мешканців Донбасу відзначають більш-менш успішне відновлення зруйнованої інфраструктури (доріг, мостів, теплових, газових і електромереж). Тоді як більшість громадян не відчуває жодних позитивних зрушень у вирішенні нагальних, на їхню думку, питань регіону, таких як відновлення роботи підприємств, створення нових робочих місць, підвищення пенсій, зарплат, соціальних виплат та боротьба з корупцією.

Лише
21%
мешканців Донбасу відзначають
успішне відновлення інфраструктури

Давайте разделим децентрализацию и объединение громад. Это абсолютно разные вещи. В связи с децентрализацией, Северодонецкий бюджет до этого был 70 млн, стал 200. Мы чувствуем, у нас деньги в городе есть. Другое дело, что у нас не эффективный менеджмент в городе. Получилось так, что мы стали заложниками обстоятельств. И на данный момент, городской совет только раздаёт земли и по сути ничего не делает, потому что не могут. Они не могут свои политические амбиции притушить, чтобы реализовать те или иные проекты

Северодонецьк, учасник фокус-групи

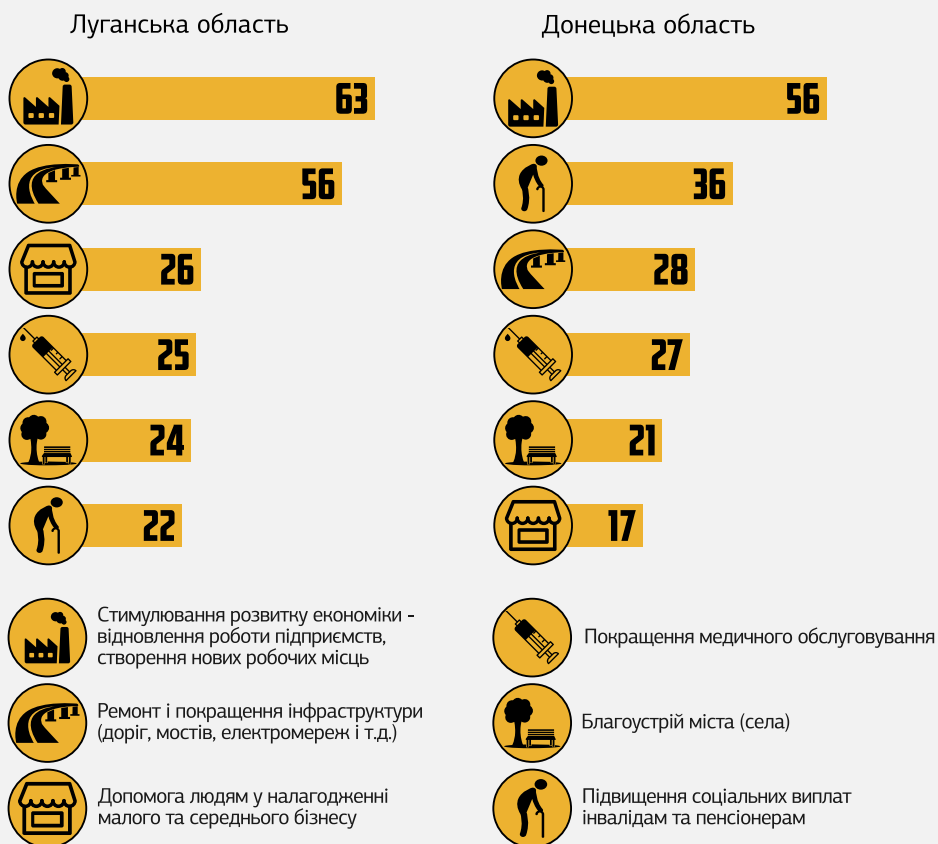
Разом з тим, **опитування показало помітну відмінність між настроями у Донецькій та Луганській областях стосовно очікуваних наслідків реформи децентралізації**. Зокрема, якщо у Луганській області більшість громадян вважає, що внаслідок реформи «відкриються нові можливості для громадян впливати на владу» та «покращиться якість послуг для громадян», то в Донецькій переважають думки про те, що реформа призведе до «появи місцевих «князьків» та «спустошення сіл, селищ та деяких міст».

Відрізняються області й за структурою пріоритетних напрямків використання коштів, які вказали громадян. На першому місці в Донецькій та Луганській областях стоїть

«відновлення роботи підприємств, створення нових робочих місць». Проте друге місце в Донецькій області посідає пріоритет «підвищення соціальних виплат – інвалідам, пенсіонерам», а в Луганській – «ремонт і покращення інфраструктури (доріг, мостів, теплових і електромереж)». Третє місце в Донецькій ділять «покращення медичного обслуговування» та «ремонт і покращення інфраструктури». А в Луганській – «допомога людям у налагодженні дрібного і середнього бізнесу» і «покращення медичного обслуговування», тоді як «підвищення соціальних виплат» – на четвертому.

Якби від Вас залежав розподіл місцевого бюджету, на вирішення яких проблем Ви спрямували би кошти насамперед?

Респондентам пропонували вибрати не більше 3-х варіантів

Стан суспільної свідомості на Донбасі

оцінки тенденцій, прогнози та рекомендації для державної політики реінтеграції Донбасу

Привертає увагу й той факт, що такі **питання місцевого розвитку**, які були та залишаться головними напрямками видатків місцевих бюджетів, як «благоустрій міста (села)», «підвищення зарплат у бюджетній сфері – лікарям, вчителям тощо», «допомога дитячим садкам і освітнім закладам», «покращення роботи громадського транспорту» **поступаються проблемам, які потребують втручання центрального уряду**. Це зумовлено ще й тим, що **більшість мешканців Донбасу найгостріше відчуває незахищеність своїх економічних (право на роботу, достойну зарплату тощо) та соціальних прав (на пенсію, допомогу по безробіттю тощо)**.

Таким чином, спостерігається ситуація, коли люди об'єктивно змушені приділяти найбільшу увагу питанням, що лежать у сфері компетенції національного уряду та бізнесу, а питання місцевого розвитку відходять на другий план. Фактично, **у місцевих ресурсах громадяни бачать або лише додаткові можливості вирішення актуальних питань державної економічної та соціальної політики, або розглядають ці ресурси як засіб підтримки місцевих підприємств, незалежно від їхньої реальної економічної ефективності**.

В цих умовах **громадяни перетворюються на об'єкти політичних маніпуляцій та підкупу з боку політичних сил, які використовують місцеві мережі впливу (місцевих депутатів, підконтрольний бізнес) для вирішення проблем заради здобуття прихильності виборців**. Серед конкретних виявлених під час дослідження прикладів можна назвати діяльність партій «Наш край» (С. Шахов у Северодонецьку), «Відродження» (І. Шкіря у Торезьку та Є. Геллер у Покровську), «Опозиційний блок» (С. Дунаєв у Лисичанську).

Таке ставлення може пояснюватися і можливим домінуванням патерналістських настроїв у регіоні, і, що більш імовірно, неефективністю державної економічної та соціальної політики загалом.

Если правительство не в состоянии это сделать, даже выполнить законы, Вы же понимаете, что степень доверия к такому Кабинету министров будет весьма и весьма низкая.

Покровськ, учасники фокус-групи

Відсутність позитивних змін призводить до поширення соціальної апатії, відчуженості та зростання відвертої ворожості до української держави з боку громадян.

И люди у нас стали очень и очень наглые. Каждый тянет на себя одеяло и думает, как бы самому выжить. У нас тянет на себя одеяло и думает, как бы самому выжить. То есть, у нас для людей...ну мало таких, кто...альтруизм – у нас такого понятия вообще не существует, как такового. То есть, люди просто стали озлобленные, люди стали...

Люди обиженные. То есть, хотелось бы жить лучше. Жить можно было бы, но вот эта ситуация, что ты должен выжить, любой ценой. Вот это очень и очень удручает. Люди очень озлоблены на свою страну, они обижены, пытаются выжить. Поэтому, каждый просто тянет на себя и не думает. То есть, каждый хочет как-то заработать, чтобы свою семью прокормить и выжить таким способом.

Старобільськ, учасники фокус-групи

Як показують фокус-групи, громадяни, які більш-менш активно цікавляться місцевими питаннями та підтримують реформи, розчаровані розривом між політичними деклараціями центральної влади та діями її представників на місцях.

- ▶ Зокрема, всупереч оголошеним принципам процес добровільного об'єднання громад насправді відбувається за директивними вказівками обласних адміністрацій;
- ▶ Попри певні позитивні зрушення в окремих місцевих питаннях (будівництво доріг, налагодження водопостачання), розподіл коштів місцевих бюджетів залишається непрозорим та уразливим для корупційних змов.

Таке становище **створює сприятливі умови для політичних сил, які нав'язують мешканцям Донбасу думку про те, що їхні нагальні потреби не належать до пріоритетів центрального уряду, і що вирішення усіх проблем можливе лише у разі перерозподілу влади та бюджетних ресурсів на користь регіонів, аж до**

Стан суспільної свідомості на Донбасі

оцінки тенденцій, прогнози та рекомендації для державної політики реінтеграції Донбасу

зміни державного устрою на федеративний.

Варто сказати, що подібні критичні настрої щодо результатів реформи децентралізації та недовіри громадян до місцевої влади в цілому характерні для всієї держави. Однак **на Донбасі вимоги до влади мають особливе значення, зважаючи на необхідність демонструвати реальні соціально-економічні переваги порівняно із окупованими територіями.**

Натомість дії держави сприймаються як такі, що позбавлені будь-яких складових планування та спрямованості на захист інтересів громадян. Переважає уявлення про те, що і центральний уряд, і місцева влада переслідують винятково мету власного збагачення за рахунок людей.

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ ВИРІШЕННЯ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

На Донбасі домінує думка про необхідність якомога скорішого ухвалення рішень про припинення збройного конфлікту. Це великою мірою зумовлено тим, що у половини опитаних мешканців на окупованих територіях проживають рідні, близькі та друзі. З них 60% стверджують, що відносини між ними залишилися такими самими чи навіть стали ще тіснішими.

Однак серед громадян на Донбасі немає домінуючого погляду на те, якою повинна бути державна політика з відновлення суверенітету над окупованими територіями. Частка прихильників миру за всяку ціну (41%) практично дорівнює кількості тих, хто вважає, що не всі поступки варті миру (36,9%). При цьому лише по 14% з усіх жителів Донбасу підтримує ідею надання сепаратистам «особливого статусу» чи надання російській мові статусу другої державної, 12% – схвалюють відмову від перспективи членства в НАТО та закріплення в Конституції нейтрального статусу України, лише по 7% – проголошення амністії усім учасникам бойових дій та введення федеративного устрою.

Стан суспільної свідомості на Донбасі

оцінки тенденцій, прогнози та рекомендації для державної політики реінтеграції Донбасу

Таким чином, можна стверджувати, що **більшість громадян на Донбасі все ще очікують від керівництва держави реалістичного рішення щодо припинення конфлікту**. Хоча люди найбільше прагнуть миру, однак усвідомлюють, що **нав'язувані Росією умови мирного врегулювання, в тому числі положення політичної частини Мінських домовленостей, не принесуть бажаних позитивних змін**.

Фокус-групи у Донецькій та Луганській області показали, що **люди не вбачають у державній безпековій політиці послідовності та справедливості**. З одного боку, війна не створила перешкод для контрабандистів та великого бізнесу. З іншого, переселенці чи пенсіонери з окупованих територій зазнавали і продовжують зазнавати постійних принижень і утисків як з боку посадових осіб на звільнених територіях, так і з боку сепаратистів. Із цього погляду для **більшості мешканців Донбасу блокада окупованих територій сприймалася загалом негативно як така, що призвела до ще більшого безладу в державній політиці та погіршення умов життя для звичайних людей по обидва боку фронту**.

Однокласник из Донецка 2 года не звонил, позвонил. Видать, просто в отчаянии уже. Был на шахте, шахта в Антраците доверху в угле. Людей выгоняют в отпуска. Проиграют люди, однозначно. Платить нечем, уголь никому стал не нужен, закрыли. А туда...

А здесь тоже люди остались без работы.

Слов'янськ, учасники фокус-групи

Гроші, контрабанда яка йде з непідконтрольних, на підконтрольній території. Бізнес Ахметова, який йде з непідконтрольних на підконтрольні. І цей бізнес відбувається кожен ніч, і відбувається дуже цікаво. Обстрілы с одной и с другой стороны, а тут коридорчик, накатанный, я волонтер и сам лично ездил на передовую, на нулевые блокпосты и видел накатанные дороги, где идут фуры и тому подобное.

Старобільськ, учасник фокус-групи

Чтобы так делать, нужна крыша. Если у тебя нет того, кто защищает тебя сверху, то ты просто любой бизнес не сделаешь. Допустим, те, кто занимаются, перевозят, они должны показать бумажку. Вот сидят, прикрывают меня. Я могу проехать, меня не трогай. Если у меня бумажки не будет, его убьют и заберут, что он перевозит. Просто без криши це все не робиться. Я звичайний громадянин, я не можу поїхати забрати. Мені кулю в лоб, прикапають десь і все.

Старобільськ, учасник фокус-групи

Позбавлення громадян, які проживають на окупованих територіях, права на пенсію загострює почуття несправедливості серед мешканців звільнених територій Донбасу.

То, что сейчас наше правительство делает – ловит каких-то пенсионеров у нас в городе, которые живут, не живут. Ходят, проверяют, эти акты составляют. Лишают детей пенсий, пособий, матерей одиночек выплат. Но люди с той стороны не виноваты, что государство их бросило, и никак не защитило во время начала этой войны!

Брат пенсионер, приезжает сюда получать пенсию. Сейчас его лишили пенсии. Акты бегают составляют, типа он тут не живет. И таких людей у нас в городе тысячи! То есть, государство ищет каких-то ведьм, непонятно где! Хотя они выплатили эту пенсию за все свои годы работы в шахте, люди ее заработали!

Северодонецьк, учасники фокус-групи

Завдяки проведеним фокус-групам вдалося з'ясувати, яким чином громадяни намагаються пояснити для себе ситуацію, що склалася після трьох років війни. До найбільш поширених серед громадян Донбасу пояснень, чому не спостерігається прогресу в мирних переговорах та чому продовжується збройний конфлікт, можна віднести такі:

Стан суспільної свідомості на Донбасі

оцінки тенденцій, прогнози та рекомендації для державної політики реінтеграції Донбасу

- ▶ отримання представниками центральної влади економічного зиску від контрабанди через лінію розмежування;
- ▶ зацікавленість олігархів у продовженні конфлікту;
- ▶ відсутність чіткої державної стратегії, послідовності дій, спрямованої на припинення війни.

Что касается Донбасса, мне кажется, если и есть такая стратегия, она не донесена до нас. И на сегодня я не могу говорить. У меня создается впечатление, что это просто реакция на фрагментарно происходящие события.

Слов'янськ, учасник фокус-групи

Отже, **громадяни на Донбасі розуміють, що швидкість мирного врегулювання перебуває поза межами можливостей держави** і залежить великою мірою від готовності Росії піти на поступки під тиском міжнародної спільноти.

Водночас **мешканці Донбасу** незадоволені станом державної політики, яка здійснюється на звільнених територіях, і **висувають цілком конкретні вимоги щодо поліпшення соціально-економічного становища та умов життя у своїх населених пунктах.**

Відсутність змін на краще за останні три роки пов'язується людьми вже не із економічною кризою, а і з навмисними діями уряду, керівництва держави, які у змові з олігархами збагачуються за рахунок ресурсів, виділених на потреби регіону. Бюрократичні утиски найменш захищених верств населення, пов'язані із рухом людей між звільненими і окупованими територіями, додатково загострюють почуття несправедливості та неадекватності реакції центральної влади на проблеми в регіоні.

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ЩОДО АКТИВНОСТІ ГРОМАДСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Попри тривалий збройний конфлікт і численні приклади громадянської активності, спрямованої на подолання його наслідків на звільнених територіях, половина мешканців Донбасу взагалі не чула про будь-які громадські організації чи волонтерів, що працюють у їхній місцевості. Серед громадян, яким відомо хоч щось про таку діяльність, найбільшу впізнаваність мають міжнародні організації «Червоний хрест» (щось чули про нього 39% серед тих, хто знає про діяльність громадських організацій у Луганській області) та «Карітас України» (18% у Донецькій області) та фонди, пов'язані з бізнесменами – Фонд Рината Ахметова «Поможем» (35% у Донецькій області) та «Новий Маріуполь» (13% у Донецькій області), Благодійний фонд Олександра Романовського (14% у Луганській області).

Таким чином, активність недержавних організацій в очах мешканців Донбасу має переважно зовнішнє, незалежне від їхньої волі походження та управління. Не дивно, що 58% громадян, які проживають на Донбасі, не готові брати участь у роботі громадських чи волонтерських організацій. З іншого боку, ті, хто обізнані з діяльністю таких організацій, загалом схвалюють і підтримують їх.

Стан суспільної свідомості на Донбасі

оцінки тенденцій, прогнози та рекомендації для державної політики реінтеграції Донбасу

Іншою важливою проблемою стала **імітація громадської діяльності структурами, які фактично залежать від політичних партій чи бізнесу й просувають їхні інтереси під виглядом активності громадянського суспільства**. Особливо яскраво це видно на прикладі Маріуполя, де у громадському секторі домінують за підтримки лояльної місцевої влади структури Р. Ахметова. Альтернативна діяльність має слабкі перспективи розвитку, оскільки їхній доступ до місцевих ЗМІ практично закритий.

Я хочу сказать, что, наверное, не видна работа общественных организаций, потому что средства массовой информации освещают у нас только власть и только Метинвест. У нас проблема в том, что не говорится, кроме как интернета, Фейсбука, возможно, одного там сайта «ОБ2» и то, так свободно, о какой-то деятельности вообще громады. Поэтому на телеканалах этого нет. Откуда люди, жители, которые не сидят в Фейсбуке, узнают, что какие-то общественные организации есть. У нас в городе видна только одна организация, это организация Фонд развития Мариуполя, наша провладна. Поэтому, конечно же, такое мнение складывается в соцопросах, потому что невозможно пробиться на каналы. Это не реально в Мариуполе.

Маріуполь, учасниця круглого столу

Показово, що більшість громадян на Донбасі не розуміє і не знає, яким чином громадські організації можуть впливати на діяльність влади. А число тих, хто вважає, що ці організації мають незначні можливості робити це, значно переважає тих, хто бачить значні можливості: у Луганській області – 21,5% проти 4,5%, у Донецькій області – 31,5% проти 3,6%.

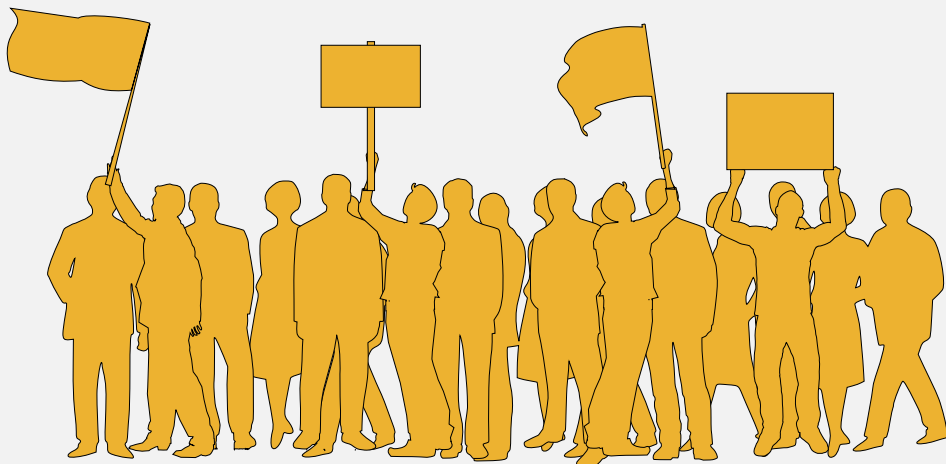
Не мають широкої підтримки на Донбасі й заходи прямого впливу громадянського суспільства на владу. Зокрема, понад 60% громадян особисто не братимуть участі в мітингах чи протестних демонстраціях. Водночас у Донецькій області готових взяти участь у протестах удвічі більше (36,5%), ніж у Луганській (18,5%), хоча імовірність виникнення протестів оцінюється в обох областях приблизно однаково. Серед головних причин можливих протестів громадяни найчастіше називали події соціально-

-економічного характеру: падіння доходів, зростання цін, закриття підприємств і зростання безробіття.

Отже, на Донбасі, попри загальне прихильне ставлення до громадських організацій, зумовлене переважно гуманітарним профілем їхньої діяльності, громадяни загалом не розглядають їх як потужних гравців, здатних брати участь у вирішенні нагальних місцевих проблем. Великою мірою це пов'язано із тим, що люди за останні три роки так і не побачили реальних важелів впливу на владу та вдалих прикладів їх застосування для втілення суспільних вимог та інтересів.

Досягнута відносна соціально-економічна стабілізація зменшує імовірність протестних виступів. Проте **відсутність конструктивних можливостей впливати на владу через звернення чи діяльність громадських організацій призводить до поступової радикалізації громадян.**

Нинішня стабілізація вже зараз сприймається громадянами як нетривка, непевна, збереження якої у тривалому часі лише збільшуватиме розрив між суспільством і владою, бідними і багатими, можновладцями і простими людьми. **Накопичення такого відчуття несправедливості, особливо напередодні циклу виборчих кампаній 2019–2020 рр. загрожує перетворити акції, що починатимуться як протести з соціально-економічних питань, на масові радикальні заворушення з висуванням вимог політичного характеру.**

ВИМОГИ ДО ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВЛАДИ

Одним із небагатьох положень, які здобули високе місце в пріоритетах громадян за підсумками усіх проведених у рамках проекту кількісних та якісних досліджень, стала вимога до Уряду, Верховної Ради та Президента забезпечити **відновлення роботи підприємств регіону та створення нових робочих місць**. Показово, що у цьому пункті збіглися погляди пересічних громадян та опитаних місцевих експертів.

Як наслідок, певні позитивні зрушення в інших питаннях нівелюються через негативні оцінки прорахунків чи помилкових рішень у сфері економічної політики. Зокрема, блокада окупованих територій великою мірою сприймається негативно саме через очікування суттєвих втрат для місцевої економіки внаслідок розриву налагоджених господарських зв'язків.

Тому можна достатньо впевнено стверджувати, що **політика реінтеграції Донбасу повинна обов'язково включати заходи з відновлення промислових потужностей краю, пошуку шляхів та способів компенсації розірваних господарських зв'язків між звільненими та окупованими територіями.** Окрім суто економічних здобутків, такі заходи поступово відновлюватимуть у людей віру у власні сили та довіру до центрального уряду.

Тим часом, як показало обговорення під час круглих столів у Донецькій та Луганській областях, **Уряд украї повільно реагує на пропозиції місцевих громад щодо створення сприятливих умов для економічного та промислового розвитку.** Зокрема, не вирішуються питання будівництва додаткових залізничних шляхів, ремонту міжобласних автомагістралей, законодавчої підтримки проектів індустріальних парків на вільних потужностях державних вугільних підприємств.

По-друге, опитування громадської думки та фокус-групи показали, що на Донбасі, так само як і в цілому по країні, громадяни нарікають на низький рівень життя та вимагають підвищення пенсій, зарплат, соціальних виплат. Зважаючи на те, що для 70% опитаних власних коштів ледве вистачає на харчування та купівлю недорогих речей, а третина належить до осіб пенсійного віку, **підтримка політики реінтеграції більшістю громадян залежатиме від повноти, збалансованості та стабільності виконання державою своїх соціальних зобов'язань.**

Зокрема, особливу увагу варто звернути на **необхідність усунення розриву між рівнями соціального захисту внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та корінних мешканців міст,** особливо стосовно родин пенсіонерів, неповних родин та родин із неповнолітніми дітьми. Мова має йти про поширення окремих адресних пільг для ВПО і на місцеві домогосподарства із порівнюваним рівнем доходів.

Такими діями **держава має демонструвати, що соціальний захист є її справжнім пріоритетом, а не короткостроковою ситуативною політикою, що залежить від стану однієї вразливої групи.** Додатково, місцева влада та міжнародні донори у своїх діях щодо покращення умов життя ВПО мають враховувати необхідність рівного ставлення до мешканців населених пунктів та надання допомоги чи пільг не за формальним статусом, а за фактичним уразливим становищем усіх потенційних реципієнтів.

По-третє, на Донбасі громадяни і експерти поділяють стурбованість щодо відсутності видимих результатів боротьби з корупцією, зокрема, нездатності центральної влади реагувати на корупційні порушення, що відбуваються на місцях. При цьому стурбованість рівнем корупції тісно переплітається з очікуваннями щодо розвитку конфлікту. Зокрема, громадяни впевнені, що корумпованість центральної влади є однією з причин продовження війни.

Відповідно, **більш рішуча антикорупційна політика буде зміцнювати впевненість громадян у здатності держави припинити конфлікт на прийнятних умовах, тоді як корупційний реванш збільшуватиме кількість тих, хто прагнутиме миру за всяку ціну.**

Отже, зрушення у трьох вищезазначених сферах державної політики (покращення соціально-економічного стану в країні; реальна боротьба з корупцією; відбудова промисловості та розвиток підприємництва в регіоні), **окрім загального поліпшення умов життя, матиме для Донбасу важливу додаткову вартість**, оскільки забезпечуватиме ефективну соціальну реінтеграцію та реабілітацію жителів звільнених і прифронтових територій Донеччини та Луганщини.

Попри те, що серед мешканців Донбасу відсутня одностайність щодо шляхів припинення збройного конфлікту та російської агресії, місцеві експерти вважають, що **перемога України у війні і/або повернення повноцінного контролю над всією територією Донбасу стане важливим чинником зміцнення довіри до держави.**

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Підбиття підсумків кількісних та якісних досліджень на Донбасі супроводжувалося проведенням експертного опитування та обговоренням шляхів вирішення місцевих проблем під час серії круглих столів у чотирьох містах регіону.

Щодо політики у сфері державного будівництва і місцевого самоврядування

Верховній Раді України, народним депутатам, парламентським політичним партіям

- ◆ усунути можливості для підкупу громадян під час виборів у мажоритарних округах – замінити змішану систему виборів народних депутатів на пропорційну, відкритих партійних списків з прохідним бар'єром не вище 3%;
- ◆ сприяти рівним можливостям під час виборів – внести зміни до кримінального кодексу щодо підвищення відповідальності за підкуп виборців та використання службового становища під час виборчої кампанії;
- ◆ розблокувати процес прийняття рішень на місцях – ухвалити рішення щодо проведення позачергових виборів міського голови та міської ради у Северодонецьку;
- ◆ забезпечити керованість при переході до військово-цивільних адміністрацій – внести зміни до закону про ВЦА та місцевого самоврядування щодо визначення органу, відповідального за здійснення владних повноважень у період між припиненням повноважень місцевих рад та набуттям повноважень посадовими особами ВЦА;

Щодо державної правової та правоохоронної політики

Кабінету Міністрів України, Генеральній прокуратурі, Міністерству юстиції

- ◆ усунути від влади дискредитованих політиків – шляхом внесення змін до закону про люстрацію передбачити можливість для громадян звертатися до суду з вимогою припинення повноважень посадових осіб, причетних до ухвалення незаконних рішень протягом 2010–2015 рр.;
- ◆ запобігти повторенню злочинів проти державної та комунальної власності – розслідувати випадки знищення виробничих потужностей у містах Луганської та Донецької областей за участю колишніх представників Партії регіонів;
- ◆ захистити майнові права дрібних землевласників – врегулювати питання компенсації власникам паїв, чиї землі у 2014–2016 рр. тимчасово використовувалися з метою зведення фортифікаційних споруд, розміщення військових підрозділів, закладення мін;
- ◆ відновити майнові права громадян в зоні АТО – розробити та затвердити законопроект про компенсацію громадянам за втрачене майно внаслідок бойових дій та надання безповоротної допомоги на відновлення приватного житла.

Щодо політики у реальному секторі економіки

Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, Мінрегіону

- ◆ З метою підтримки сталого розвитку громад – ухвалити нормативно-правові акти, які врегулюють проблему розмежування земель державної та комунальної власності за межами населених пунктів.
- ◆ Задля створення нових робочих місць та сприяння місцевому підприємництву – оперативно виробити рішення щодо створення індустріальних парків на базі колишніх державних підприємств, зокрема, вугільної галузі; розробити стимули щодо податкової реєстрації підприємств за місцем фактичного розміщення їхніх виробничих потужностей у Донецькій та Луганській областях.

Щодо державної регіональної політики

Кабінету міністрів України, Мінрегіону

- ◆ Запобігти конфлікту між громадами під час процесу об'єднання – внести зміни до Бюджетного кодексу щодо запровадження чітких критеріїв розподілу субвенцій державного бюджету між бюджетами громад з урахуванням реальних потреб та розмежування відповідальності з підтримки соціальної інфраструктури населених пунктів
- ◆ забезпечити прозорість при розподілі бюджетних коштів, розрахованих на окуповані території – внести зміни до Бюджетного кодексу щодо можливості фінансування потреб населених пунктів на лінії розмежування;

- ◆ налагодити процес державних закупівель – провести консультації з органами місцевого самоврядування Донецької та Луганської областей з метою розробки необхідних змін до законодавства про державні закупівлі, які дозволять результативно, вчасно і прозоро здійснювати тендери, необхідні для забезпечення благоустрою та соціального розвитку громад;
- ◆ поліпшити умови життя громадян – передбачити на 2018 рік видатки на капітальний ремонт систем водовідведення та тепlopостачання у містах Донецької та Луганської області;
- ◆ задля зниження соціальної напруженості – розглянути пропозиції щодо створення нових підприємств на базі вільних основних фондів «Лисичанськвугілля», «Торецьквугілля» тощо, в тому числі засновуючи парки;
- ◆ з метою налагодження економічних зв'язків між Донбасом та іншими регіонами України – передбачити у державному бюджеті на 2018 рік видатки на будівництво нових і/або додаткових залізничних шляхів (модернізацію наявних) для сполучення Старобільська, Покровська та Маріуполя з іншими регіонами України;
- ◆ розвивати міжрегіональне транспортне сполучення – передбачити у державному бюджеті на 2018 рік видатки, зокрема в рамках Державного фонду регіонального розвитку, на капітальний ремонт та будівництво автомобільних доріг, які сполучають Луганську область з іншими регіонами України, з огляду на незадовільний стан та пріоритетність цієї проблеми у громадській думці жителів області.

Щодо державної соціальної політики

Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України

- ◆ з метою запобігання дискримінації внутрішньо переміщених осіб – змінити (спростити) процедуру реєстрації для ВПО, які набули власність на контрольованих територіях і не потребують державної допомоги;
- ◆ запобігти соціальним протестам – максимально спростити процедуру нарахування та виплат пенсій, інших видів соціальної допомоги громадянам, які проживають на окупованих територіях.
- ◆ забезпечити справедливий та цільовий характер соціальної допомоги – спрямовувати додаткові бюджетні надходження на посилення соціального захисту уразливих верств населення.

Щодо державної інформаційної політики

Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, Мін'юсту, МІП

- ◆ для сприяння незалежності місцевих ЗМІ – розробити законопроект про внесення змін до закону про ЗМІ, передбачивши обов'язковість укладення редакційної угоди між колективами ЗМІ, які фінансуються з місцевих бюджетів, та органами місцевого самоврядування щодо гарантій невтручання посадових осіб у редакційну політику, гарантій збереження обсягів фінансування під час виборчої кампанії та протягом року після виборів;
- ◆ ефективно комунікувати з місцевим населенням – залучити, в тому числі шляхом проведення відповідних тендерів, найбільш ефективні місцеві громадські організації до інформування громадян Донбасу про можливості, які створює

урядова політика, у сфері підприємництва, соціального та правового захисту, боротьби з корупцією;

- ◆ міцнювати прозорість бюджетного процесу на місцях – залучити громадські організації шляхом проведення тендерів до створення на місцях систем постійного моніторингу стану виконання бюджетів.

Щодо державної культурної політики

Міністерству культури, Міністерству освіти та науки, Міністерству сім'ї, молоді та спорту, Донецькій та Луганській ВЦА, міжнародним донорським організаціям

- ◆ посприяти розбудові спортивно-рекреаційної інфраструктури – врегулювати питання передачі спортивно-рекреаційних об'єктів державних підприємств, в тому числі виведення їх з-під арешту, на баланс місцевих громад;
- ◆ підтримати місцеві ініціативи з налагодження людських контактів із окупованими територіями – фінансово підтримувати повноцінне функціонування бібліотек, спортивних шкіл, музичних навчальних закладів у зоні АТО;
- ◆ посприяти участі дітей з прифронтової зони у міжнародних культурних обмінах, зокрема започаткувати місцеві музичні та спортивні конкурси за участю дітей та надати можливості короткострокового навчання переможців за кордоном;
- ◆ забезпечити матеріально-технічну базу та кадровий склад молодіжних центрів у Донецькій та Луганській областях;
- ◆ розглянути можливість створення мережі культурно-мистецьких клубів у закладах освіти різних рівнів з метою покращення доступу дітей та молоді до національної культурної продукції;

- ◆ сприяти діяльності україномовних дитячо-юнацьких секцій та гуртків, курсів для дорослих, клубів за інтересами, проведення культурних заходів та конкурсів;
- ◆ підтримувати волонтерські проекти щодо створення інтернет-ресурсів, спрямованих на популяризацію української мови, вдосконалення рівня володіння нею;
- ◆ локалізувати політику історичної пам'яті – активно використовувати сюжети регіональної історії для ілюстрації належності Донбасу до українського простору. Під час дискусій на "круглих столах", у науково-популярних виданнях та телепрограмах, зокрема, розкривати такі історичні теми: присутність на донецьких землях запорозького козацтва; роль мешканців Донбасу в українських визвольних змаганнях 1917–1920 рр.; Донецьк і Луганськ доби «коренізації» та культурного відродження 1920-х рр.; пам'ять про Голодомор 1932–33 рр. на землях Донбасу; місцевий рух спротиву в роки Другої світової війни та участь вихідців з Донбасу у Русі опору в Європі; дисидентський рух на Донбасі; шахтарський страйковий рух кінця 80-х - початку 90-х рр.; роль жителів Донбасу у національному волонтерському русі та стримуванні російської агресії 2014–2017 рр.

Щодо державної політики зі сприяння розвитку громадянського суспільства

- ◆ внести зміни до постанов КМУ «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» та «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» щодо перетворення громадських рад при ВЦА на експертно-дорадчі ради при ВЦА, на які покладаються завдання розробки проектів рішень влади та проектів з підтримки місцевих ініціатив коштом державного бюджету та міжнародних організацій.

+38 (050) 444-33-46

+38 (044) 331-67-61

dif@dif.org.ua

м. Київ, вул. Олеся Гончара, 33,
офіс 21

А/с В-271, м. Київ 01001

Made with

by Illia Sverhun